

Oponentský posudek

Baťa a.s. Určování pracovních a sociálních standardů

Petr Mohyla

Bakalářská práce ÚHSD FF UK, Praha 2014, 58 s.

Batismus představuje badatelsky poměrně vděčný předmět výzkumu. Jednak v sobě zahrnuje pestrá škála jevů od ekonomických souvislostí přes masivní výstavbu (nejen) Zlína, otázky autority a obecně ideologie až po každodenní život dělníků ve městě, jednak lze k batismu lze přistoupit z různých úhlů pohledu. Nespornou předností předložené bakalářské práce je skutečnost, že si autor je této komplexnosti fenoménu Baťa vědom a postupuje s náležitou opatrností. Zajímá ho především ideologická stránka baťovského projektu a jeho projevy v každodenním světě – soustava řízení podniku, kritéria přijetí člověka do práce, Baťova škola práce, život na internátě, sport a volný čas, motivační systém atd. Již zde je třeba ocenit, že autor nevnímá ideologii jen jako soubor abstraktních principů a doktrinárních určení, ale že zkoumá podoby jejich uplatnění v praxi a způsoby, jak ovlivňovaly každodenní život lidí v Baťových závodech. Nejzajímavěji působí Mohylova analýza tam, kde spojuje individuální ctnosti batismu (sílu, pracovitost, pořádnost, soutěživost, tvrdost, spolupráci, energičnost, úspornost, lojálnost, kreativitu) se způsoby každodenní disciplinace lidí podle tohoto ideálu. Řízení podniku tak pro Mohyla není jednosměrným procesem (jednostranným uplatňováním moci jedněch nad druhými), ale zkoumá disciplinační mechanismy, které umožnily fungování celého projektu v souhře jednotlivých podřízeností sil a těl. Ocenit je třeba i tu skutečnost, že se autor nevyhýbá analýze každodenní dimenze života ve Zlíně – ať v internátu nebo v rodinných domech pro zaměstnance. A nezapomíná ani na mezinárodní rozměr batismu – zejména inspirace talorismem a fordismem, které se staly důležitým předobrazem tohoto pozoruhodného sociálního inženýrství.

Pokud bych měl z pozice oponenta zmínit místa a motivy, které možná stálo za to rozpracovat důkladněji, zmínil bych je v pěti bodech. Za prvé, i když se autor zaměřuje na analýzu ideologie, některé důležité motivy mu, zdá se, unikají. Jako příklad může sloužit zmínka o „homogenitě Baťovy armády“ (s. 17), která klade celý projekt do těsné souvislosti s disciplinací státní; autor ji však nerozvíjí (ačkoliv se v některých aspektech baťovská disciplinace státním drilem inspirovala, v jiných zas odlišovala). Jiným příkladem může být princip soukromého vlastnictví dělníků, který na jedné straně pomáhal účinně disciplinovat,

na straně druhé zakládal i jejich osobní nezávislost. Jak tyto a další příklady ukazují, ideologie měla a má dvě stránky – na jedné straně omezuje, kontroluje, zakazuje, na straně druhé má však produktivní a emancipační účinky. Právě tento dvojí rozměr disciplinace by stál v budoucnu za rozpracování. S tím pak, za druhé, velmi úzce souvisí jistá deskriptivnost práce. I když autor využívá konceptuálních inovací (zejména ve své orientaci na ideologii, disciplinace), není zcela jasné, na jakou širší otázku tato analýza odpovídá. Za třetí, ačkoliv se práce opírá o archivní práci, tato není příliš rozsáhlá. Ve fondech Moravského zemského archivu se nachází, jak předpokládám, větší množství pramenů zejména ke každodenním otázkám dělníků v Baťových závodech. Vytěžit je sice asi není snadné (neboť je třeba vše skládat ze „střípků“), do budoucna by však bylo vhodně se o to pokusit. Za čtvrté, práce neanalyzuje konflikty a jejich dynamiku v lokálním prostředí. Dotýká se sice například obviňování ze zakázané afiliace ke KSČ, vývoj těchto konfliktů, vyjednávání stran a způsoby řešení však neřeší. A nakonec, za páté, autor nechává stranou historickou změnu. Jeho líčení je na mnoha místech velmi působivé, nakonec však vyznívá poměrně staticky. Baťovy závody přitom prošly výraznými proměnami, které lze právě na pozadí otázek ideologie a každodenní disciplinace vysvětlit.

Stranou snad mohu nechat drobné gramatické a technické problémy práce – zejména užívání interpunkce, chybějící poznámky (např. 79 na s. 29) nebo nesprávná citace stejných odkazů za sebou (bez uvedení „tamtéž“) apod. Navzdory všem formulovaným výhradám však text jednoznačně doporučuji k úspěšné obhajobě a doporučuji hodnotit práci jako **velmi dobrou**.

Doc. PhDr. Michal P u l l m a n n , Ph.D.

V Praze, 9. 6. 2014